

prawa karnego dochodzi autor do wniosku, że prawo to było postępowe w stosunku do poprzednio obowiązujących przepisów karnych.

Irena Malinowska-Kwiatkowska przedstawiła preliminaria wprowadzenia we Francji rewolucyjnej instytucji małżeństwa świeckiego. Sięgają one wieku XVI — słynny ordonans Henryka III wydany w 1579 r. w Blois, w którym król nie negując sakramentalnego charakteru aktu zawarcia małżeństwa, traktuje je zarazem jako akt należący do „porządku państwowego” i dlatego wprowadza dodatkowe wymogi, dotyczące sposobu jego zawierania i jego rejestracji. Zakazuje zarazem zawierania małżeństw wobec notariuszy, który to zakaz chyba nie był w praktyce bardzo respektowany, gdyż wielokrotnie jeszcze był powtarzany w ciągu wieku XVII. Do tego sposobu zawierania małżeństw uciekano się dla ominięcia obowiązku uzyskania zgody rodziców i krewnych na małżeństwo. Uciekali się do niego również hugenoci, zmuszani do zawierania małżeństw w kościele katolickim, gdyż zawieranie ich przed pastorami protestanckimi nie było możliwe. Dopiero Ludwik XVI wydał w 1787 r. edykt, zezwalający niekatolikom na zawieranie małżeństw przed proboszczem lub przed urzędnikiem świeckim. Legalne uprawnienie do zawierania małżeństw przed urzędnikami świeckimi istniało od dawna na niektórych terytoriach Francji — Bretanii i w okręgu Tournai. Wprowadzone przez ustawodawstwo Wielkiej Rewolucji małżeństwo świeckie miało więc we Francji dawno przygotowany grunt. Autorka nie zatrzymuje się na zrelacjonowaniu historii tej instytucji, lecz stawia zarazem wiele dalszych pytań badawczych (s. 188).

Podsumowując wypada powiedzieć, że zeszyt ofiarowany Profesorowi Zbigniewowi Zdrójkowskiemu zawiera prace, których nie może pominąć żaden historyk prawa.

WITOLD MAISEL (Poznań)

The Laws of the Medieval Kingdom of Hungary. Decreta Regni Mediaevalis Hungariae, vol. 1, 1000 - 1300. Translated and edited by Janos M. Bak, György Bonis (+) James R. Sweeney with a critical essay on previous editions by Andor Csiszmadia (+), Charles Schlacks jr. Publisher, Bakersfield California 1989, s. LXIII, 179.

Dzięki współpracy historyków węgierskich działających tak w kraju, jak i Ameryce Pn. zrodziła się myśl publikacji w USA pełnego zbioru ustawodawstwa węgierskiego od 1000 r. do czasów współczesnych w języku oryginałów (do 1848 r. — łacina) wraz z paralelnym przekładem na angielski oraz obszernymi komentarzami w tym ostatnim języku.

Opublikowany właśnie tom pierwszy zawiera ustawodawstwo doby narodowej dynastii Arpadów. Poza tekstami opublikowanymi niegdyś w milenijnej edycji *Corpus Iuris Hungarici* (t. I, 1899), tj. dekretami królów św. Stefana, Władysława i Kolomana (ich ponowna, krytyczna edycja z 1904 r. przez L. Závodszyky'ego, przedr. współcześnie w pracy G. Györfy, *Wirtschaft und Gesellschaft der Ungarn...*, 1983 r.) oraz Złotą Bullą z 1222 r., włączono do nowej edycji potwierdzenie Złotej Bulli z 1231 r., dekrety z lat 1267, 1279, 1290 i 1298, ustawy synodu z Esztergom 1105 - 1116, wreszcie prywatną kompilację norm prawnych z około 1300 r.

Oryginały łacińskie przedrukowano w wersji uproszczonej, z pominięciem od-

mian występujących w poszczególnych rękopisach. Psują ogólne wrażenie tej tak potrzebnej, w szczególności za granicą, publikacji stosunkowo liczne błędy literowe.

Wyróżnia natomiast omawianą edycję spośród wielu podobnych dbałość redaktorów o jak najpełniejsze objaśnianie treści. Służą temu celowi: wstępy wydawnicze, liczne przypisy rzeczowe do kolejnych tekstów (niestety umieszczone osobno), wreszcie słownik terminów łacińskich mających na Węgrzech specyficzne znaczenie, a także terminów węgierskich (s. 141-151). Ponadto wiele objaśnień kwestii ogólniejszej natury znalazło się w trzech tekstach pomieszczonych na początku tomu — ogólnej przedmowie redaktora naczelnego wydawnictwa P. I. Hidas, A. Czismadii (zmarły, emerytowany profesor w Pecs) przeglądu wcześniejszych redakcji oraz edycji zbiorów praw węgierskich (s. XIX-XXXV), wreszcie studium *Ustawodawstwo w dobie Arpadów* (s. XXXVII-LX) opracowanym przez wydawców G. Bónisa (jednego z najwybitniejszych węgierskich historyków prawa, zm. w 1985 r., emerytowanego profesora uniwersytetów w Kolosvar i Szeged), J. M. Bakka (Univ. of British Columbia, Vancouver) i J. R. Sweeney (State Univ. Pennsylvania). Nadto uzupełniają publikację: wykaz skrótów, tablice chronologiczne wydarzeń ogólnohistorycznych i ustrojowo-prawnych, tablice konkordancyjne różnych edycji praw, wreszcie licząca około 250 pozycji wielojęzyczna bibliografia.

STANISŁAW RUSSOCKI (Warszawa)

Die Bildung des frühmodernen Staates — Stände und Konfessionen, Hrsg. von Heiner Timmermann, Dadder, Saarbrücken — Scheidt, 1989, s. 430 (= Dokumente und Schriften der Europäischen Akademie Otzenhausen Bd. 62. Forum: Politik 6).

Prezentowany tom zawiera pokłosie międzynarodowego sympozjum zorganizowanego w kwietniu 1987 r. przez Europäische Akademie w Otzenhausen. Składają się nań 22 teksty 20 autorów (7 z RFN, 6 z NRD, 5 z Polski i 2 z Francji). Wydawca podzielił referaty (może nie zawsze najtrafniej) na cztery grupy tematyczne: 1. Europa na przełomie. Tu wchodzi 5 tekstów poświęconych procesowi „modernizacji” między wiekiem XIV a XVIII — całego kontynentu (T. Timmermann — Otzenhausen), jego części środkowej (K. Baczkowski — Kraków, V. Press — Tübingen), Francji (J. Bérenger — Strasburg) oraz Hiszpanii (M. Kossok — Lipsk). 2. Stany. Tu mieści się sześć tekstów traktujących o — sytuacji w Czechach przełomu XIV i XV w. (E. Werner — Lipsk), na Węgrzech XVII w. (J. Bérenger), wolnym rycerstwie Szwabii (Th. Schulz) w Kursachsen (S. Hoyer — Lipsk), Brandenburgii — Prusach XVII-XVIII w. (G. Vogler — Berlin), Prusach książęcych XVII w. (Ch. Fürbinger — Erlangen). 3. Wyznania obejmujące trzy teksty — nt. genezy wielowyznaniowości w Polsce (J. Wyrozumski — Kraków), przewycięzaniu walk wyznaniowych we Francji doby Henryka IV (H. O. Sieburg — Saarbrücken) oraz analizie treści ideowych dwu obrazów L. Cranach mł. i B. Bruyn starszy (Rainer i Trudl Wohlfeil — Hamburg). 4. Państwo z siedmioma referatami traktującymi o — unii Polski i Litwy (S. Grodziski — Kraków), mocarstwach europejskich XVI-XVIII w. (A. Podraza — Kraków), monarchii habsburskiej i Rzeszy (V. Press), udziale Hugonotów w procesie modernizacji Prus (F. Hartweg — Paryż), pojęciu „ratio status” u Machiawellego (H. J. Diesner — Halle), wreszcie organizacji wojskowości w XVI-XVIII w. w Polsce (M. Zgórcz).